

УДК 328:005.591.6
DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2023/18-4/14>

Лідія ДАНИЛЕНКО, д-р пед. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0002-4524-8347
e-mail: danilenko_lydia@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ТРАДИЦІЇ І ЦІННОСТІ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

Вступ. *Актуальність і мета дослідження.* Глобальні зміни, що виникли в суспільних відносинах у світі і в Україні останнім часом, пов'язані з екологічною кризою, пандемією COVID-19, повномасштабною війною РФ проти України, потребують систематизації наукових знань про парламентаризм як особливу систему публічного управління, у якій пріоритетну роль у формуванні державної політики відіграє парламент – єдиний законодавчий орган державної влади.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні традицій народного представництва і цінностей політико-управлінського лідерства, політичної відповідальності й інноваційної діяльності парламенту як таких, що сприяють демократичному розвитку України в умовах глобальних змін. Об'єктом дослідження є парламентаризм в умовах глобальних змін.

Методи. Використано комплекс загальнонаукових і спеціальних наукових методів дослідження для: формулювання основних понять та висновків дослідження (метод теоретичного аналізу); порівняння законодавчих актів (метод порівняльного аналізу); прогнозування шляхів підвищення якості діяльності парламенту і парламентарів в умовах глобальних змін з урахуванням сучасних цінностей парламентаризму, таких як етичне лідерство та інноваційна діяльність у публічному управлінні (методи спостереження, опитування, узагальнення).

Результати. Визначено, що традиційними для парламентаризму як особливої системи публічного управління є принципи народного представництва і представницької демократії, на ґрунті яких упродовж багатьох століть на українських землях функціонували представницькі органи державної влади, діяльність яких характеризується виборністю і колегіальністю у прийнятті політико-управлінських рішень. Розглянуто їх різновиди в різні історичні періоди функціонування і розвитку України (за часів Київської Русі, Литовсько-руської держави, Річі Посполитої, Московської держави, Козацької республіки, Гетьманства у складі російської імперії, УНР, УСРР, УРСР, у сучасній Україні) та виявлено, що більшість українців сприймають їх як суспільну цінність, що характеризується вищим рівнем легітимності. Зазначено, що особливу роль серед інших представницьких органів державної влади відіграють ради.

Уточнено сутність поняття "парламентаризм" та його структурні елементи, такі як: інститути держави (політичні та суспільні) й інститути демократії (виборність, гласність, рівноправність перед законом, поділ влади); розглянуто подвійну природу парламенту як інституції держави й інституту демократії, який є представницьким органом державної влади, має власну структуру, форми, методи, технології управління та відповідає за створення ефективного механізму взаємодії з внутрішніми структурними елементами і з громадянським суспільством.

Висновки. Обґрунтовано, що в Україні в умовах глобальних змін, пов'язаних з екологічною кризою, пандемією COVID-19, повномасштабною війною з РФ, формується система цінностей у публічному управлінні, зокрема в парламентській діяльності, пов'язана з політико-управлінським лідерством, політичною відповідальністю, інноваційною діяльністю парламенту, та подальшого розвитку набуває національна традиція народного представництва, що сприяє демократичному поступу держави.

Ключові слова: парламентаризм, парламентар, традиції, цінності, глобальні зміни, публічне управління, лідерство, політичне лідерство, моральна й етична відповідальність, інновація.

Вступ

Парламентаризм серед сучасних теорій державного управління набуває особливого значення у зв'язку з розвитком представницької демократії і глобальними викликами, що виникли у світі в останні роки, пов'язаними з екологічною кризою, пандеміями, гібридними війнами і безпосередньо з повномасштабною війною, яку розпочала Російська Федерація 24 лютого 2022 р. проти України.

Вагомими у цьому напрямі є розробки Наукової школи вітчизняного парламентаризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка під керівництвом професора В. А. Гошовської, у яких упродовж останнього десятиліття достатньо уваги приділено обґрунтуванню ідей народного представництва, представницької демократії, представницької влади, публічної політики, взаємодії держави і суспільства, політичної культури та політико-управлінського лідерства, які визначені базовими в теорії парламентаризму.

Починаючи з 2021 р. питання парламентаризму відображені в Державному стандарті вищої освіти за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування" на здобуття першого (бакалаврського), другого (магістерського), третього (доктора філософії) освітніх ступенів; у Програмі Єдиного державного кваліфікаційного іспиту зі спеціальності 281 "Публічне управління та

адміністрування" галузі знань "Публічне управління та адміністрування" на другому (магістерському) рівні вищої освіти; в освітньо-науковій та освітньо-професійній програмах "Парламентаризм та парламентська діяльність" за цією спеціальністю, які успішно функціонують у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Однак, незважаючи на позитивні зрушення у питаннях обґрунтування парламентаризму як особливої системи публічного управління, у якій пріоритетність і легітимність належить парламенту – виборному органу законодавчої влади, – представники Наукової школи вітчизняного парламентаризму продовжують досліджувати його особливості, зокрема питання цінностей і традицій, які потребують подальшого наукового осмислення і є особливо значущими в період глобальних змін і воєнного стану, оголошеного в Україні з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р.

Джерела. Кожний історичний період розвитку теорії і практики державного управління виникає певним чином унаслідок відповідних криз чи глобальних трансформацій, що змінюють сформовані в державі суспільні відносини. Наприклад, технічна революція XIX ст. надала поштовху розвитку *теорії менеджменту*, що сприяло розробленню чітких і зрозумілих ("класичних") функцій управління, таких як планування,

© Даниленко Лідія, 2023

організація, регулювання, координування, облік і контроль (Ф. Тейлор, М. Вебер, Т. Гоббс та ін.); технологічна революція ХХ ст. – до появи і розвитку *теорії публічного менеджменту* – ґрунтувалася на активному застосуванні інформаційно-комп'ютерних технологій у діяльності керівників, залученні широкого кола осіб до управлінських процесів, застосуванні нових управлінських функцій, таких як моніторинг, контролінг, маркетинг, фандрайзинг, бенчмаркінг тощо, утвердженні принципів субсидіарності, паритетності, колегіальності тощо (П. Ворона, О. Антонова, Т. Лукіна та ін.); глобалізаційні зміни ХХІ ст. – до появи і розвитку *теорії нового публічного менеджменту*, що ґрунтується на принципах менеджеріалізму, лідерства, інноватики, інформатики, управління якістю тощо й утверджує демократичні цінності, професійність, відповідальність, моральність, добросовісність, толерантність, інноваційність тощо (В. Гошовська, Л. Даниленко, В. Козаков, М. Орлів та ін.).

Остання концепція суттєво вплинула на розроблення концепції парламентаризму як особливої системи публічного управління, що ґрунтується на ідеях формування, функціонування і розвитку інститутів держави та суспільства на засадах прямих загальних демократичних виборів, народного представництва, представницької й учасницької демократій, характеризується вагомою роллю парламенту як демократичного представницького органу влади (Гошовська та ін., 2019), на відміну від концепцій парламентаризму, що існували на той час в інших сферах науки: у політології вона ґрунтується на засадах партнерства між державою і громадянським суспільством (П. Бурдье, Ю. Габермас, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та ін.); у правознавстві – на засадах консенсусу в законодавчому і законотворчому процесах (В. Єрмолаєв, О. Тодика та ін.).

Незважаючи на великий обсяг напрацювань вітчизняних і закордонних науковців у сфері парламентаризму, усе ж у системі публічного управління їх недостатньо, а в умовах глобальних змін виникають ще й нові виклики, які потребують відповідного обґрунтування. Серед них – цінності вітчизняного парламентаризму, які визнаються суспільством і державою, зберігають традиційні звичаї українського народу і формують нові.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні традицій народного представництва і цінностей політико-управлінського лідерства, політичної відповідальності й інноваційної діяльності парламенту як таких, що сприяють демократичному розвитку України в умовах глобальних змін.

Завдання дослідження включають:

- характеристику повноважень представницьких органів влади на території України в історичній ретроспективі щодо формування та зміцнення ними традицій народного представництва і представницької демократії;
- визначення трансформації суспільних цінностей та вимог до керівників представницьких органів влади (парламентів) у різні історичні періоди;
- обґрунтування критеріїв якості діяльності українського парламенту як цінностей сучасного парламентаризму;
- розроблення рекомендацій українському парламенту щодо реалізації правових, організаційних та соціально-психологічних умов досягнення якості діяльності в умовах глобальних змін.

Об'єкт дослідження – парламентаризм в умовах глобальних змін.

Методи

Для досягнення визначеної мети в процесі дослідження використано низку загальнонаукових і спеціальних

наукових методів, зокрема: абстрактно-логічний – у процесі аналізу літературних джерел і формування висновків; порівняльно-історичний – для зіставлення законодавчих актів у ретроспективі їх розвитку; прогнозування – з метою визначення шляхів підвищення якості діяльності парламенту; емпіричний метод – для висвітлення результатів власного дослідження щодо застосування інновацій у публічному управлінні як однієї із сучасних цінностей парламентаризму в умовах глобальних змін.

Результати

Парламентаризм як особлива система політичної організації державної влади (Гошовська та ін., 2019) починається з утвердження інститутів держави і громадянського суспільства та принципів демократії, до яких науковці, відповідно, зараховують:

- політичні (парламент, політичні партії) і громадські об'єднання (інститути держави та інститути громадянського суспільства);
- виборність, гласність, рівноправність перед законом, поділ влади (принципи демократії).

Україні впродовж багатьох століть притаманною була наявність саме таких інститутів держави і громадянського суспільства, які формувалися шляхом виборів і ставали реальним інструментом народовладдя (Васильченко, 2017). Це:

- Народні Збори і Народне Віче, які функціонували на території стародавніх українських держав-міст (сарматско-скіфська доба, Антська держава) – (VII ст. до н. е. – III ст. н. е.), Київської Русі (IX ст. – XI ст. н. е.);
- Козацьке представлення в соймі Литовсько-руської держави, у сеймі Річі Посполитої, у земському соборі Московської держави (XV ст. – XVI ст.);
- Козацька Рада, Рада Старшин у Козацькій республіці та Гетьманстві у складі Російської імперії (XVII ст.);
- Рейхстаг, Державна дума – в Україні, яка перебувала у складі Австро-угорської імперії та Царської Росії (XVIII ст.);
- Центральна Рада, Всеукраїнський з'їзд рад, Директорія – в Українській народній республіці (УНР) – XIX ст.;
- Верховна Рада Української РСР – в Українській Радянській Соціалістичній Республіці у складі СРСР – XX ст.;
- Верховна Рада України – у незалежній Україні (кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст.).

Аналізуючи функціонування зазначених представницьких органів влади, що діяли на теренах України, починаючи з VII ст. до н. е. до сьогодні, зазначаємо, що вони формувалися переважно для захисту природних прав громадян і забезпечували сукупність повноважень, делегованих народом або його частиною своїм виборним представникам.

Історія підтверджує, що українським політичним лідерам були властиві функція прийняття колегіального управлінського рішення та функція "захисника" держави. Наприклад, у ст. 2 Конституції Пилипа Орлика йдеться про те, що "Його Величність не дозволяв нікому не тільки прав і вольностей, а й кордонів військових порушувати і привласнювати"; у ст. 11 зазначалося "Ясновельможний гетьман жодними, хоч би й найбільшими, подарунками та респектами не спокушався, нікому за хабарі в урядах ні полковничих, ні інших військових чи посполитих посад не давав і насильно в уряд нікого не призначав" (Конституція Пилипа Орлика).

Зазначимо, що практично в усіх статтях Конституції Пилипа Орлика йдеться про вимоги суспільства до представника Генеральної Ради (див. табл. 1).

Таблиця 1

Вимоги до представника Генеральної Ради
(витяг із Конституції Пилипа Орлика)

Статті Конституції та вимоги до представника Генеральної Ради								
пreamбула	II	III	VI	VII	VIII	IX	X	XI
хоробра, розумна, розсудлива, відважна	принципова, патріотична	дотримується добросусідства	щира, відверта, віддана, шаноблива, поважна до людей	справедлива	вільна	заслужена, маєтна, добродісна, бережлива, не заздрісна	не експлуатує бідних	не корумпована

Джерело: авторська розробка на основі Конституції Пилипа Орлика.

Як бачимо з табл. 1, представник Генеральної Ради – це людина, яка має бути хороброю, розумною, некорумпованою, патріотичною тощо.

На відміну від Конституції Пилипа Орлика, яка була покладена в основу конституцій багатьох демократичних держав світу, у сучасній Конституції України встановлено вимоги до високопосадовців, зокрема, до:

- віку і місця проживання народного депутата України (ст. 76);
- функцій гаранта державного суверенітету – Президента України, його віку, місця проживання і володіння державною мовою (ст. 102, 103);
- завдань Голови Верховної Ради України та голів комітетів (ст. 88–89);

Порівнюючи наведені статті двох конституцій, які діяли в різні часи на території України, зазначаємо, що сучасна Конституція України як основний державний документ (закон) більше уваги приділяє технічним і функціональним вимогам до політичних лідерів, ніж їхнім цінностям чи поведінці, як це було зазначено в Конституції Пилипа Орлика.

Уважаємо, що сучасна Конституція України, яка встановлює державний устрій, порядок і принципи функціонування представницьких (зокрема й законодавчої влади), виконавчих і судових органів державної влади, права й обов'язки держави та громадян, має також чітко сформулювати суспільні цінності й вимоги щодо їх визнання, дотримання і збереження.

Нині в Україні, починаючи з 2014 р., відновлена парламентсько-президентська форма правління, у якій парламент як представницький орган влади відіграє значну роль. Його рішення – закони – є обов'язковими для виконання усіма громадянами держави. Його представники – парламентарі – обираються згідно з Виборчим кодексом України і відповідають вимогам, установленим Законом України "Про народного депутата України".

Однак важливими є не лише встановлені вимоги і програмні документи політичних партій, а й поведінка парламентарів як політичних лідерів.

У період глобальних змін, які виникли наприкінці ХХ-го – початку ХХІ ст. і пов'язані з екологічною кризою, пандемією COVID-19, повномасштабною війною Російської Федерації проти України, поведінка парламентарів, їхні цінності відіграють важливу роль. Від цього залежить своєчасність прийняття життєво важливих для держави й суспільства законів і загалом добробут держави, її сталий розвиток.

Усе ж вирішення цього питання лише за рахунок монобільшості, яка існує з 2019 р. в українському парламенті (Верховній Раді України), неможливе. Адже не лише швидкість прийняття важливих для країни законів є запорукою успіху, а й їхня якість, а також якість діяльності парламенту загалом.

До основних критеріїв якості роботи парламенту зараховують репрезентативність, незалежність, парламентські процедури, відповідальність перед громадськістю, парламентські послуги, взаємовідносини парламенту і ЗМІ. Реалізація кожного з них потребує використання відповідних ресурсів (інтелектуальних, фінансових, матеріальних) і створення відповідних умов (правових, організаційних, соціально-психологічних) у державі.

Підвищення рівня кожного із зазначених критеріїв якості роботи парламенту можливе за таких умов, як:

- створення електронного парламенту, адже критерій "репрезентативність" та "парламентські послуги" передбачають активне застосування інформаційно-комп'ютерних технологій;
- забезпечення інституційної спроможності парламенту, оскільки критерій "незалежність" передбачає законодавчо затверджене відокремлення політики від бізнесу;
- запровадження внутрішньої системи забезпечення якості діяльності парламенту, тому що критерій "парламентські процедури" передбачає їх стандартизацію;
- дотримання парламентарями вимог щодо добродісності, адже критерій "відповідальність перед громадськістю" передбачає контроль виконання парламентарями власних повноважень, а критерій "взаємовідносини парламенту і ЗМІ" передбачає їхню прозорість (див. табл. 2).

Таблиця 2

Критерії якості діяльності парламенту, умови та результати їх досягнення

Критерії якості:					
репрезентативність	парламентські послуги	незалежність	парламентські процедури	відповідальність перед громадськістю	взаємовідносини парламенту і ЗМІ
Умови:					
інформаційність	інноваційність	інституційність	транспарентність	добродісність	прозорість
Результати досягнення:					
– розвиток електронного парламенту; – посилення інституційної спроможності парламенту; – створення внутрішньої системи забезпечення якості; – вдосконалення системи підготовки і відбору парламентарів; – підвищення рівня політичної культури у суспільстві					

Джерело: авторська розробка.

Як бачимо з табл. 2, досягнення високого рівня якості діяльності парламенту можливе за реалізації умов, визначених нами, і класифікованих як правові, організаційні та соціально-психологічні.

До *правових* умов належить посилення інституційної спроможності парламенту, що можливо в разі вдосконалення Закону України "Про Регламент Верховної Ради України"; до *організаційних* – розвиток електронного парламенту та створення внутрішньої системи забезпечення якості в парламенті; до *соціально-психологічних* – удосконалення системи підготовки і відбору парламентарів, спрямованої на підвищення рівня їхньої політичної культури та суспільства загалом.

Ці умови для більшості вітчизняних парламентарів є абсолютно новими та потребують від них нових знань і вмінь у галузі публічного управління, а також іншої поведінки, що ґрунтується на зміненій системі цінностей.

Вважаємо, що до таких нових знань і вмінь у галузі публічного управління слід зарахувати два типи інновацій – технологічного і нетехнологічного (соціального) характеру.

До першої типологічної групи інновацій у публічному управлінні, так званих *технологічних інновацій*, ми зарахували:

- інформаційно-комунікаційні технології (е-урядування, е-парламент, діджиталізація), які забезпечують підвищення інформаційної прозорості діяльності парламенту та ефективності його комунікації із суспільством;

- технології із залученням послуг експертів (форсайт-технології, краудсорсинг, реінжиніринг), які забезпечують підвищення рівня інформаційно-експертного та аналітичного забезпечення діяльності парламенту.

До другої типологічної групи інновацій у публічному управлінні (нетехнологічні/соціальні інновації), на нашу думку, належать:

- соціальні методи ефективного управління (аутсорсинг, бенчмаркінг, управління результатами, управління цілями, управління якістю / стандартизація), які забезпечують підвищення ефективності діяльності парламенту;

- методи управління, що ґрунтуються на програмно-цільовому підході (програмування, проектування, фандрайзинг), які забезпечують підвищення ступеня соціально-економічної обґрунтованості прийняття рішень, більш послідовне і повне їх узгодження із наявними ресурсами (див. табл. 3, 4).

Таблиця 3

Технологічні інновації у публічному управлінні	
Інновації	Зміст
електронний парламент	електронний документообіг, цифровий підпис, електронна взаємодія, електронна участь, інтерактивні служби
краудсорсинг	залучення до розв'язання проблем широкого кола осіб за типом субпідрядної роботи на добровільних началах із застосуванням інфокомунікативних технологій
реінжиніринг	перепроєктування наявних процесів на основі інтенсивного використання у нових процесах електронних систем
форсайт-технології трендів	використання інтелектуальних технологій спільного проектування майбутнього

Джерело: складено автором.

Таблиця 4

Нетехнологічні (соціальні) інновації у публічному управлінні	
Інновації	Зміст
аутсорсинг	передавання організацією на основі відповідної угоди певних видів чи функцій діяльності іншій організації, що діє в потрібній сфері
бенчмаркінг	спосіб вивчення діяльності інших держав, насамперед основних конкурентів, з метою використання їхнього позитивного досвіду у своїй роботі
стандартизація	важливим напрямом удосконалення роботи державних органів є не тільки розроблення і дотримання адміністративних регламентів стандартів надання відповідних послуг, а й власне стандартів таких послуг (як системи вимог до юридичного і соціального результату діяльності щодо їх надання)
програмно-цільовий метод (програмування)	інноваційний метод державного управління та розвитку соціально-економічної сфери держави дає змогу вживати спеціальних програмних заходів, мобілізувати ресурсні можливості для розв'язання проблеми протягом встановленого строку. Являє собою один із основних інструментів бюджетування
проектування (управління проектами)	застосування знань, досвіду, методів і засобів до роботи проекту з метою задоволення очікувань ключових учасників проекту та зацікавлених осіб
управління результатами	управлінський цикл, у межах якого визначаються цільові значення у галузі ефективності та результативності, і на їх основі здійснюється вимірювання та надається звіт про досягнуті результати, у результаті чого приймається рішення про фінансування, структуру та функціонування
управління цілями	процес узгодження цілей всередині організації чи публічного органу на всіх рівнях
фандрайзинг	грошові засоби, активи, фінансування; <i>raise</i> – примноження, збір) у системі державного управління – процес пошуку і залучення грошових засобів та інших ресурсів (людських, матеріальних) організацій і громадян на певні потреби, зокрема створення та виконання державної програми, проекту тощо

Джерело: складено автором.

За результатами дослідження (2020–2021 рр.), проведеного нами в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, з'ясовано, що більшість респондентів (57 %) недостатньо володіють навичками застосування інноваційних технологій у публічному управлінні. Серед 178 респондентів (публічні службов-

ці, керівники громадських об'єднань) – здобувачів вищої освіти магістерської програми "Парламентаризм і парламентська діяльність" спеціальності 281 "Публічне управління та адміністрування":

- 12 % указали, що застосовують соціальні (нетехнологічні) інновації, серед яких – "академія" краудфан-

дингу для стартапів, "лабораторія" альтернативного фінансування, оцінювання соціальних змін, "табір" соціальних інновацій, хакатон як спосіб швидкого ви-найдження варіантів різних рішень;

- 5 % – застосовують технологічні інновації.

Навіть якщо ця вибірка є недостатньою за кількістю опитаних, усе ж вона засвідчує необхідність посилення підготовки фахівців до інноваційної діяльності, зокрема й у сфері парламентської діяльності, що сприятиме підвищенню Глобального індексу інновацій, за яким Україна в 2021 р. серед 126 країн посідала 49-те місце (BOIB: Ключові висновки глобального інноваційного індексу 2021, 2021).

І, як зазначають науковці, в умовах глобальних змін, зокрема "викликаних пандемією COVID-19, уряди і підприємства в багатьох частинах світу збільшили інвестиції в інновації, що свідчить про те, що зростає ступінь визнання того, що нові ідеї мають вирішальне значення для подолання пандемії і забезпечення економічного зростання в наступний період" (BOIB: Ключові висновки глобального інноваційного індексу 2021, 2021).

Тому вважаємо, що сучасні глобальні виклики, які стоять перед державою, можна подолати за умови, якщо збільшиться кількість парламентарів з інноваційним (творчим, критичним, підприємницьким) способом мислення. Це сприятиме:

- зміні їхньої поведінки – з імпульсивної на відповідальну, що характеризується особистою зрілістю, спроможністю усвідомлено і вільно приймати власні рішення, здатністю до саморегуляції;

- відмові від командно-адміністративного стилю управління і переходу на лідерський стиль, що означатиме відмову від "теорії великої людини" і прийняття "теорії стосунків між людьми", яка характеризується пріоритетністю взаємодії, взаємозалежності лідера, а не лише його харизматичності й наявності яскравих і вольових якостей.

Зазначимо, наприклад, що на дострокових парламентських виборах в Україні у 2019 р. до Верховної Ради України IX скликання вперше ввійшло 80,4 % нових народних депутатів. Це було рекордне оновлення українського парламенту за передостанні двадцять років, починаючи з виборів 1998 р., коли в Раду II скликання пройшло 86 % "нових обличч" (Семенова, 2019).

Важливим є висновок, що саме народні депутати Верховної Ради України II скликання спромоглися прийняти чинну Конституцію, визнану світовими експертами. Народні ж депутати Верховної Ради України IX скликання долають пандемію COVID-19 і забезпечують оборону України в повномасштабній війні з російською федерацією.

Вагомим є також постійне оновлення парламенту новими фахівцями, мотивованими служити Українській державі, здатними виявляти якості лідера, бути патріотичними й інноваційними, добросовісними й відповідальними (Гошовська та ін., 2019, с. 31–42).

При цьому відповідальність парламентаріїв має бути моральною, а лідерство – етичним.

Застосовуючи тест "Діагностика визначення морально-етичної відповідальності", нами в 2021 р. проведено опитування респондентів, у якому взяли участь 73 здобувачі вищої освіти магістерської програми "Парламентаризм і парламентська діяльність" спеціальності 281 "Публічне управління та адміністрування" Київського національного університету імені Тараса Шевченка та 105 здобувачів вищої освіти магістерської програми "Публічне управління та адміністрування" цієї ж самої спеціальності Національної академії державного управління при Прези-

дентові України щодо навичок моральної відповідальності в поведінці, отримано такі результати:

- за шкалою "морально-етичні цінності", яка включала питання про обов'язок, честь, справедливість, сумління, цінності, ідеали, методи досягнення цілі, більшість респондентів мали високий рівень;

- за шкалою "неправда", яка включала запитання про активність, гуманність, конфліктність, оцінювання, маніпулювання, більшість респондентів мали низький рівень.

Останнє означає, що говорити правду публічним службовцям є й досі проблемним явищем. Це ж залишається проблемою і в парламентаріїв. На допомогу її розв'язанню, особливо в умовах глобальних змін, має прийти електронне врядування, яке забезпечить прозорість, доступність, своєчасність отриманої інформації.

Моральна відповідальність завжди пов'язана з етичними якостями особистості і проявляється через її зовнішній (екстернальний) чи внутрішній (інтернальний) локус контролю.

Неврівноваженість, прагнення відкласти реалізацію намірів на невизначений строк, тривожність, підозріливість, конформність, агресивність – ознаки екстернальності; впевненість, послідовність, наполегливість у досягненні поставленої мети, схильність до самоаналізу, врівноваженість, товариськість, доброзичливість, незалежність – ознаки інтернальності.

Моральна відповідальність у структурі особистості характеризується ознаками її інтернальності і характеризує її соціально-моральну зрілість.

Особистість із моральною відповідальністю, на наш погляд, це потенційний етичний лідер, який дотримується демократичних цінностей, прав і свобод іншої людини. Саме такі цінності, як моральна відповідальність, лідерство, інноваційність, формуються у сучасному українському суспільстві в умовах глобальних змін і разом із національною традицією – народовладдям – стають ресурсом забезпечення подальшого розвитку парламентаризму в Україні і перемоги України у війні з РФ.

Дискусія і висновки

Проведений аналіз дав змогу сформулювати висновки про те, що цінності українського парламентаризму формувались із давніх часів і пов'язані з демократизацією політичної організації державної влади на засадах народовладдя, що передбачає високий рівень професійної компетентності та моральної відповідальності парламентаріїв.

Народне представництво та представницька демократія в українському парламентаризмі визнаються національними традиціями, які виступають фундаментом для формування сучасних цінностей, таких як етичне політичне лідерство, політична відповідальність та інноваційне публічне управління. Останні мають особливе значення в умовах глобальних змін для успішного розвитку держави і подолання глобальних викликів сучасності, пов'язаних з екологічною, економічною, соціально-політичною кризами, а також – широкомасштабним вторгненням РФ в Україну. Тому має бути посилена увага українського суспільства і держави до професійної підготовки фахівців за освітньо-науковою (освітньо-професійною) програмою "Парламентаризм і парламентська діяльність" галузі знань 281 "Публічне управління та адміністрування", яка формує компетентності конкурентного професійного публічного управлінця у сфері парламентської діяльності, здатного приймати ефективні управлінські рішення на рівні держави, зокрема в умовах глобальних змін.

Список використаних джерел

Васильченко, О. Ю. (2017). *Розвиток інституту народного представництва в Україні* [Неопубл. дис. д-ра наук з держ. упр.]. Національна академія державного управління при Президентові України.

ВОІВ: Ключові висновки глобального інноваційного індексу 2021. (2021, 23 вересня). Державна система правової охорони державної власності. <https://ukrpatent.org/uk/news/main/wipo-gii-23092021>

Гошовська, В. А. (Ред.). (2018). *Представницька влада у державо-творчому процесі України*. НАДУ.

Гошовська, В. А. (Ред.). (2019). *Парламентаризм* (2-ге вид.). НАДУ.

Гошовська, В. А., Пашко, Л. А., & Даниленко, Л. І. (2019). Посилення інституційної спроможності Верховної Ради України як умова подолання кризи вітчизняного парламентаризму. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*, (1), 31–42. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2019_1_6

Даниленко, Л. І. (2015). Політична поведінка державних службовців: Ціннісно-мотиваційний аспект. *Вісник НАДУ*, 4, 71–76.

Даниленко, Л. І. (2020). Соціальні інновації у публічному управлінні та їх вплив на забезпечення сталого розвитку України. У А. П. Савков, М. М. Білинська, О. М. Петров (Ред.), *Україна 2030: Публічне управління для сталого розвитку* (с. 146–149). НАДУ.

Конституція Пилипа Орлика. Повернення через 311 років. (2021, 11 серпня). Укрінформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3296338-konstituciya-pilipa-orlika-povernenna-cherез-311-rokiv.html>

Конституція України, Закон України № 30 (1996, 28 червня) (Україна). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 30. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

Семенова, І. (2019, 26 липня). Рада сюрпризів. Сім найнесподіваніших підсумків парламентських виборів. Ukrainian People. Ukrainian-American Magazine. <https://ukrainianpeople.us/парламентські-вибори-2019/>

References

Constitution of Pylip Orlyk. Return after 311 years. (2021, August 11). Ukrinform [in Ukrainian]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3296338-konstituciya-pilipa-orlika-povernenna-cherез-311-rokiv.html>

Constitution of Ukraine, Law of Ukraine No. 30 (1996, June 28) (Ukraine). *The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (BVR)*, 30 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

Danylenko, L. I. (2015). Political behavior of civil servants: a value-motivational aspect. *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine* 4, 71–76 [in Ukrainian].

Danylenko, L. I. (2020). Social innovations in public administration and their impact on ensuring the sustainable development of Ukraine. U A. P. Savkov, M. M. Bilynska, O. M. Petroie (Eds.), *Ukraine 2030: public administration for sustainable development* (s. 146–149). NADU [in Ukrainian].

Hoshovska, V. A. (Ed.). (2018). *Representative power in the state-building process of Ukraine*. National Academy of Public Administration under the President of Ukraine [in Ukrainian].

Hoshovska, V. A. (Ed.). (2019). *Parliamentarism* (2nd ed.). NADU [in Ukrainian].

Hoshovska, V. A., Pashko, L. A., & Danylenko, L. I. (2019). Strengthening the institutional capacity of the Verkhovna Rada of Ukraine as a condition for overcoming the crisis of national parliamentarism. *Journal of research papers of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*, (1), 31–42 [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2019_1_6

Semenova, I. (2019, July 26). Council of surprises. The seven most unexpected results of the parliamentary elections. Ukrainian People. Ukrainian-American Magazine [in Ukrainian]. <https://ukrainianpeople.us/парламентські-вибори-2019/>

Vasilchenko, O. Yu. (2017). *Development of the institution of popular representation in Ukraine* [Unpublished Doctoral dissertation in public adm.]. National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

WIPO: Key Findings of the Global Innovation Index 2021. (2021, September 23). State system of legal protection of state property [in Ukrainian]. <https://ukrpatent.org/uk/news/main/wipo-gii-23092021>

Отримано редакцією журналу / Received: 29.04.23

Прорецензовано / Revised: 22.05.23

Схвалено до друку / Accepted: 05.06.23

Lidia DANYLENKO, DSc (Pedag.), Prof.

ORCID ID: 0000-0002-4524-8347

e-mail: danilenko_lydia@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TRADITIONS AND VALUES OF PARLIAMENTARISM IN THE CONDITIONS OF GLOBAL CHANGES

Background. Global changes that have occurred in social relations in the world and in Ukraine recently, related to the environmental crisis, the Covid-19 pandemic, the full-scale war of the Russian Federation against Ukraine, require the systematization of scientific knowledge about parliamentarism as a special system of public management, in which the priority role in the formation of state policy, the parliament is the only legislative body of state power.

The purpose of the study is to substantiate the traditions of people's representation and the values of political and administrative leadership, political responsibility and innovative activity of the parliament as those that contribute to the democratic development of Ukraine in the conditions of global changes. Object of study is parliamentarism in conditions of global changes.

Methods. A complex of general scientific and special scientific research methods was used for: formulating the main concepts and conclusions of the research (method of theoretical analysis); comparison of legislative acts (method of comparative analysis); forecasting ways to improve the quality of the activity of the parliament and parliamentarians in the conditions of global changes, taking into account the modern values of parliamentarism, such as ethical leadership and innovative activity in public administration (methods of observation, surveys, generalization).

Results. It was determined that the principles of people's representation and representative democracy are traditional for parliamentarism as a special system of public administration, on the basis of which representative bodies of state power have functioned on Ukrainian lands for many centuries, whose activity is characterized by electability and collegiality in making political and administrative decisions. Their varieties in different historical periods of the functioning and development of Ukraine (during the times of Kyivan Rus, the Lithuanian-Russian State, the Commonwealth of Nations, the Moscow State, the Cossack Republic, the Hetmanship as part of the Russian Empire, the Ukrainian People's Republic, the Ukrainian SSR, the Ukrainian SSR, and in modern Ukraine) and it was found that the majority of Ukrainians perceive them as a public value characterized by a higher level of legitimacy.

It is noted that a special role among other representative bodies of state power is played by Councils, which are a custom (tradition) and passed from generation to generation, for which the Ukrainian people have been fighting fiercely against various interventionists at all times and now.

The essence of the concept of "parliamentarism" and its structural elements, such as: institutions of the state (political and social) and institutions of democracy (election, publicity, equality before the law, distribution of power); considered the dual nature of the parliament as a state institution and an institution of democracy, which is a representative body of state power, has its own structure, forms, methods, management technologies and is responsible for creating an effective mechanism of interaction with internal structural elements and civil society.

It is substantiated that in the conditions of global changes associated with the environmental crisis, the Covid-19 pandemic, a full-scale war with the Russian Federation, in Ukrainian society it is important to form a system of values in public administration, based on political and managerial ethical leadership, political responsibility, innovative activity.

Conclusions. It is substantiated that in Ukraine, in the conditions of global changes related to the environmental crisis, the Covid-19 pandemic, a full-scale war with the Russian Federation, a system of values is being formed in public administration, in particular in parliamentary activity, related to political and administrative leadership, political responsibility, the innovative activity of the parliament and further development acquires a national tradition of people's representation, which contributes to the democratic progress of the state.

Keywords: parliamentarism, parliamentarian, traditions, values, global changes, public administration, leadership, political leadership, moral and ethical responsibility, innovation.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.